

Vogelinventarisatie
Oirschotse Heide
1997

Werkgroep voor Vogel en Natuurbescherming Midden Brabant
Secretariaat : Beerze 16
5061 NM Oisterwijk

Vogelinventarisatie Oirschotse Heide 1997

Werkgroep voor Vogel en Natuurbescherming Midden Brabant
Secretariaat : Beerze 16
5061 NM Oisterwijk

Voorwoord.

Hierbij treft u een verslag aan van de broedvogeltelling van een deel van de Oirschotse Heide. De telling is uitgevoerd in het voorjaar van 1997. Op het overzichtskaartje is aangegeven welke gebieden zijn geteld. Aanvankelijk lag het in de bedoeling om een meer ambitieuze inventarisatie uit te voeren. Dit is helaas maar ten dele gelukt, wat niet weg neemt dat de telgegevens welke in het rapport zijn verzameld, een goed overzicht geven van de broedvogelpopulatie.

Naast het doel om de broedvogelpopulatie van een deel van de Oirschotse Heide in beeld te brengen heeft het project als doel invulling te geven aan een gestructureerde aanpak van een gebiedsgerichte inventarisatie. Ten aanzien van dit laatste heeft het project voldoende leerstof opgeleverd.

Oirschotse Heide

Ten geleide.

Dit rapport is een weergave van de broedvogeltelling van het natuurgebied de Oirschotse Heide. Voordat de telgegevens worden belicht wordt eerst globale gebiedsschets gegeven en volgt een korte indruk van de 4 getelde gebieden.

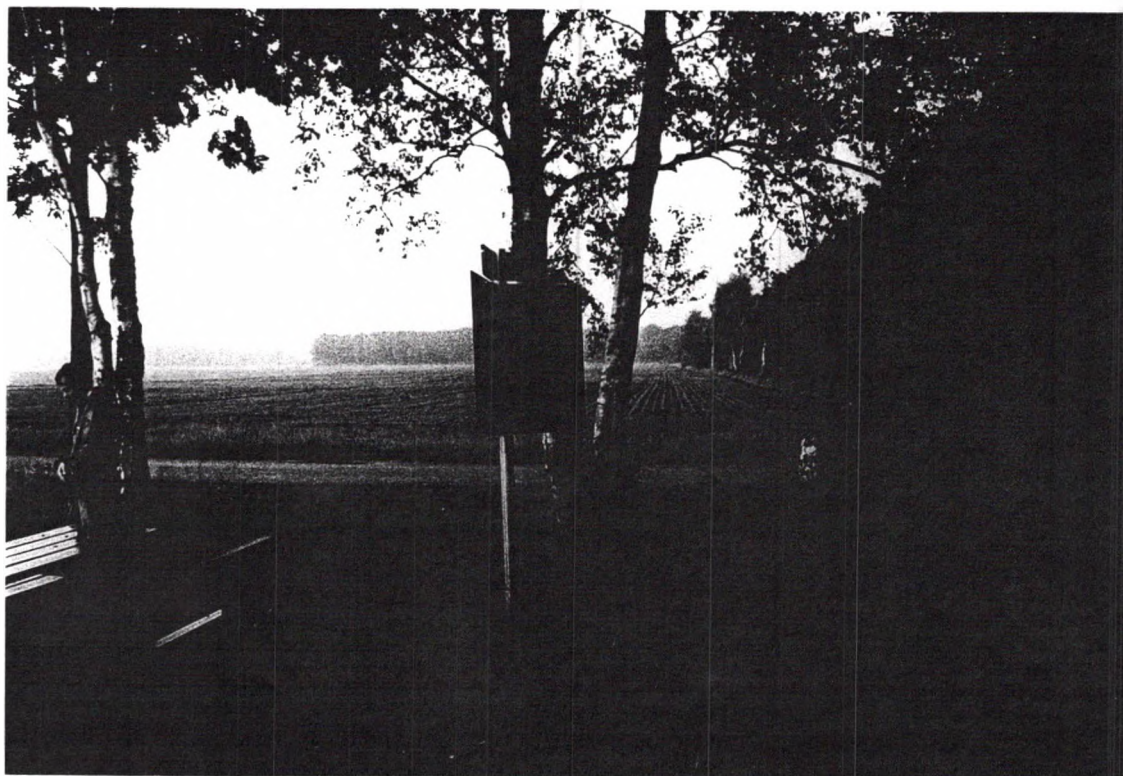
Het tellen is gebeurd volgens de gebruikelijke 'BMP Bijzondere soorten' methode van het Sovon.

Vooraf zijn twaalf vogelsoorten bepaald welke minimaal geïnventariseerd zouden worden. De gegevens van soorten die buiten deze lijst zijn waargenomen zijn niet alle opgenomen in dit rapport. De gegevens van de Nachtzwaluw zijn aangevuld met gegevens uit het 'Nachtzwaluwproject' van het IVN Veldhoven.

In de bijlage 1 is de opzet van het project uiteengezet.

Deelnemers aan het project:

Coördinatoren van de telgebieden Piet van den Hout, Victor Retel Helmrich, Nico Hilgers en Loek Hilgers. Overige tellers: Lidwien Maton, Jo Swaans, Cis van Laarhoven, Bert van Asten, Frans van de Oetelaar, Dolf Geijtenbeek, Aad van Gelswijk (tevens samensteller van dit rapport).

Zuidelijk gebied grenst aan intensief gebruikt bouwland.

Inventarisatie methode en toelichting op de telgebieden.

Methodiek

Om voor het gehele gebied eenduidige telgegevens te krijgen is vooraf bepaald dat de Sovon handleiding 'Broedvogels Inventariseren in Proefvlakken' gebruikt diende te worden. De leden is verzocht om de voorgeschreven notaties aan te houden. Per telgebied zijn kleine handzame gebiedskaarten gemaakt die in het veld meegenomen konden worden. De inventarisatie is afgestemd op de BSP-project Bijzondere Soorten. Niet de gehele lijst van Sovon is genomen maar een selectie daaruit. Aan deze lijst zijn een drietal, voor beboste heide, kenmerken de soorten toegevoegd, t.w. Holenduif, Witte kwikstaart en de Rietgors.

De begeleiders van het project hebben een bezoekschema uitgewerkt waarbij uitgegaan is van ongeveer acht terreinbezoeken in de ochtend en vier avond / nachtbezoeken. Voor nadere uitwerking van de telling, zie bijlage 1.

De Oirschotse Heide

Het te tellen gebied betreft een deel van de Oirschotse Heide. De Oirschotse Heide is een 1400 ha groot natuurgebied gelegen ten zuiden van de snelweg Tilburg –Eindhoven binnen de gemeente Oirschot en Best. Het bestaat voornamelijk uit golvende heide terreinen, gedeeltelijk ingeplant met Grove den. De delen die door de vogelwerkgroep zijn geteld liggen aan zuidzijde van het gebied, tegen intensief gebruikte agrarisch landbouwgronden aan. Het natuurgebied is voor een belangrijk deel in gebruik voor militaire activiteiten. De militaire rijden o.a. met rupsvoertuigen door het gebied waardoor brede zandbanen ontstaan. Door grondwateronttrekking ten behoeve van de landbouw zijn de heideterreinen sterk verdroogd. In telgebied 1 is gelegen het Rouwven, een voormalige ven dat qua toponiem duidt op natte omstandigheden maar is echter geheel verdroogd.

De telgebieden.

Het onderzoek richt zich op de typische oude heideterreinen die al dan niet worden overwoekerd door grassen of opgegroeide struiken of bomen. Gekozen is voor enigszins gelijke terreinen.

1) Het telgebied 1

Dit gebied bestaat uit een mengeling van droog grove dennen bos, vergrast heideterrein en een voormalig ven, het Rouwven. In dit ven valt de Pitrus op naast andere verstoringsvegetatie, weinig hoge bomen met uitzondering van de bomen rond de wegbeplanting. Het ven wordt aan driezijde omgeven door zeer intensief gebruikt bouwland.

Het heideterrein in het noord-oosten van het gebied wordt omgeven door gesloten bos. De kern is een open heide terrein met her en der een verspreid staande grove den of berk. Het terrein is over het algemeen vrij glooiend.

2) Telgebied twee

Dit is een open heidegebied doorsnede met zandbanen. De heide is grotendeels vergrast, met uitzondering van het gedeelte ten westen van de Wintelresedijk. De percelen zijn omzoomd door Grove dennenbos. Op enkele plaatsen zijn Berkensingels aangeplant. Op de open velden staat hier en daar een solitaire Grove den of Berk.

3) Telgebied drie.

Gebied drie bestaat uit open heide terreinen met her en der een solitaire boom. De heide wordt doorsnede door brede en diepe zandbanen (tankbanen) soms leidt dit tot fikse zandverstuivingen. Van west naar oost lopen enkele brede bosstroken door het gebied. Het gebied is afgezien van deze tankbanen minder geaccidenteerd dan andere

gebieden.

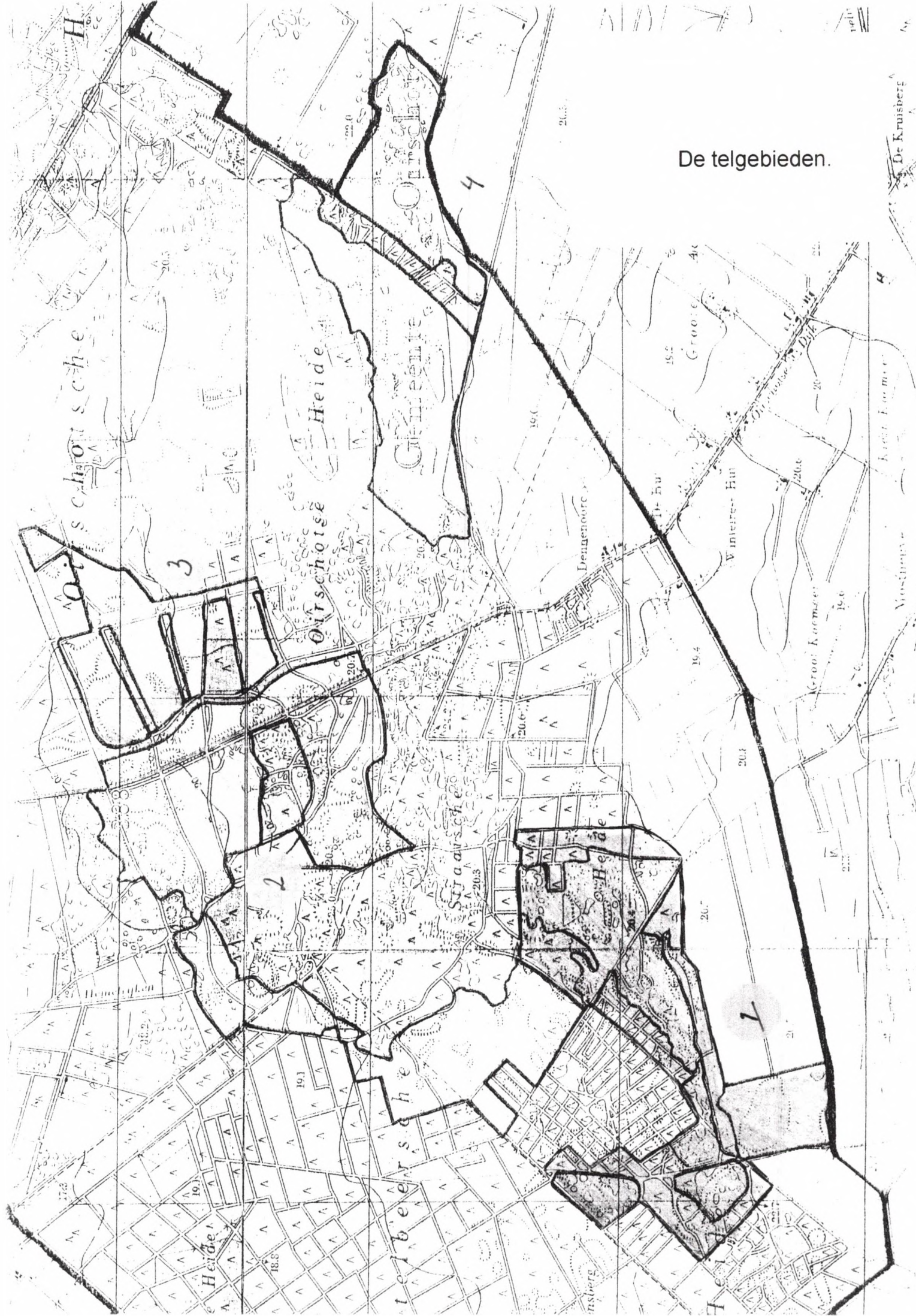
4) Telgebied vier.

Dit gebied heeft twee van elkaar verschillende terreinen. Het oostelijke deel is een vrij gesloten en dicht gegroeid oud heideterrein. In de enkele open plekken staat een vrijstaande eik. Meer naar het westen toe wordt het gebied minder gesloten en meer open heide. Deze heide gaat langzaam over in verstoven zand dat door het intensieve militaire gebruik ook zo in stand wordt gehouden. Het overige deel bestaat uit restanten van grove dennen bos doorsneden door brede zandbanen. De heide wordt in dit deel overwoekerd door buntgras.

Intensief militair gebruik (tankbanen)

De telgebieden.

De resultaten.

Soort	Aantal	Kenmerkende locatie	Algemene opmerking
Boomleeuwerik	33	Bos en heideterrein	Opvallend veel in heide met solitaire boom
Nachtzwalluw	9 binnen telgebied 6 buiten telgebied	Wat oudere dennen opstanden	Aanvullende gegevens aangeleverd door IVN Veldhoven
Geelgors	10		Opvallend niet in telgebieden 2 en 3
Wulp	3 binnen telgebied 2 in agr. gebied		
Grasmus	4	Niet in bosrijke omgeving	
Witte kwikstaart	2	Tegen agrarisch gebied	
Holenduif	4	Alleen in telgebied 1	
Rietgors	1	In voormalig ven	
Patrijs	1 in telgebied 3 in agr. gebied		
Roodborsttapuit	13 binnen telgebied 3 buiten telgebied		
Boompieper	55		Opvallend veel expl.
Zwarte specht	1	Alleen in telgebied1	

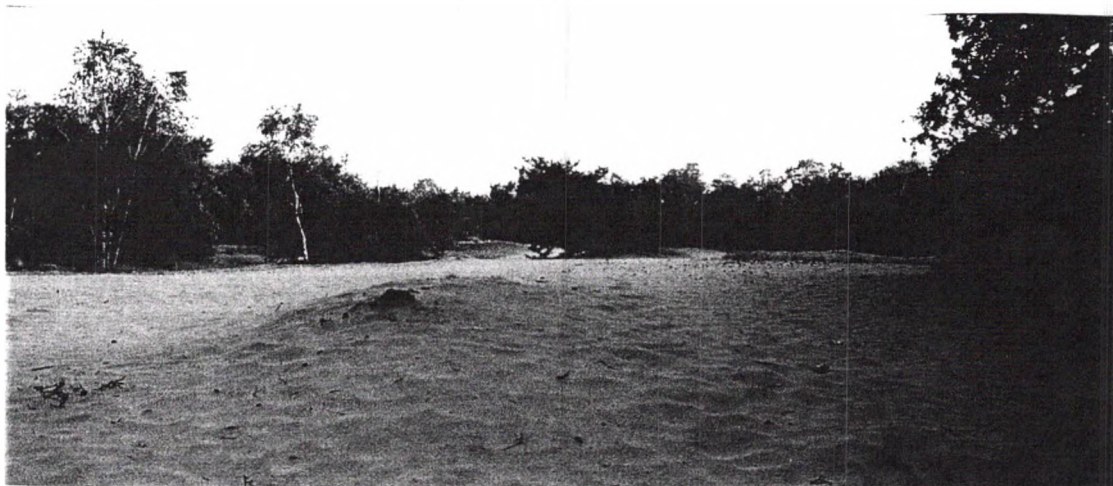
Overige waarnemingen:

Hier worden alleen de soorten genoemd, niet de aantallen en de locatie.

- groene specht
- wespndief
- tapuit
- grutto
- kievit
- veldleeuwerik
- scholekster
- gekraagde roodstaart

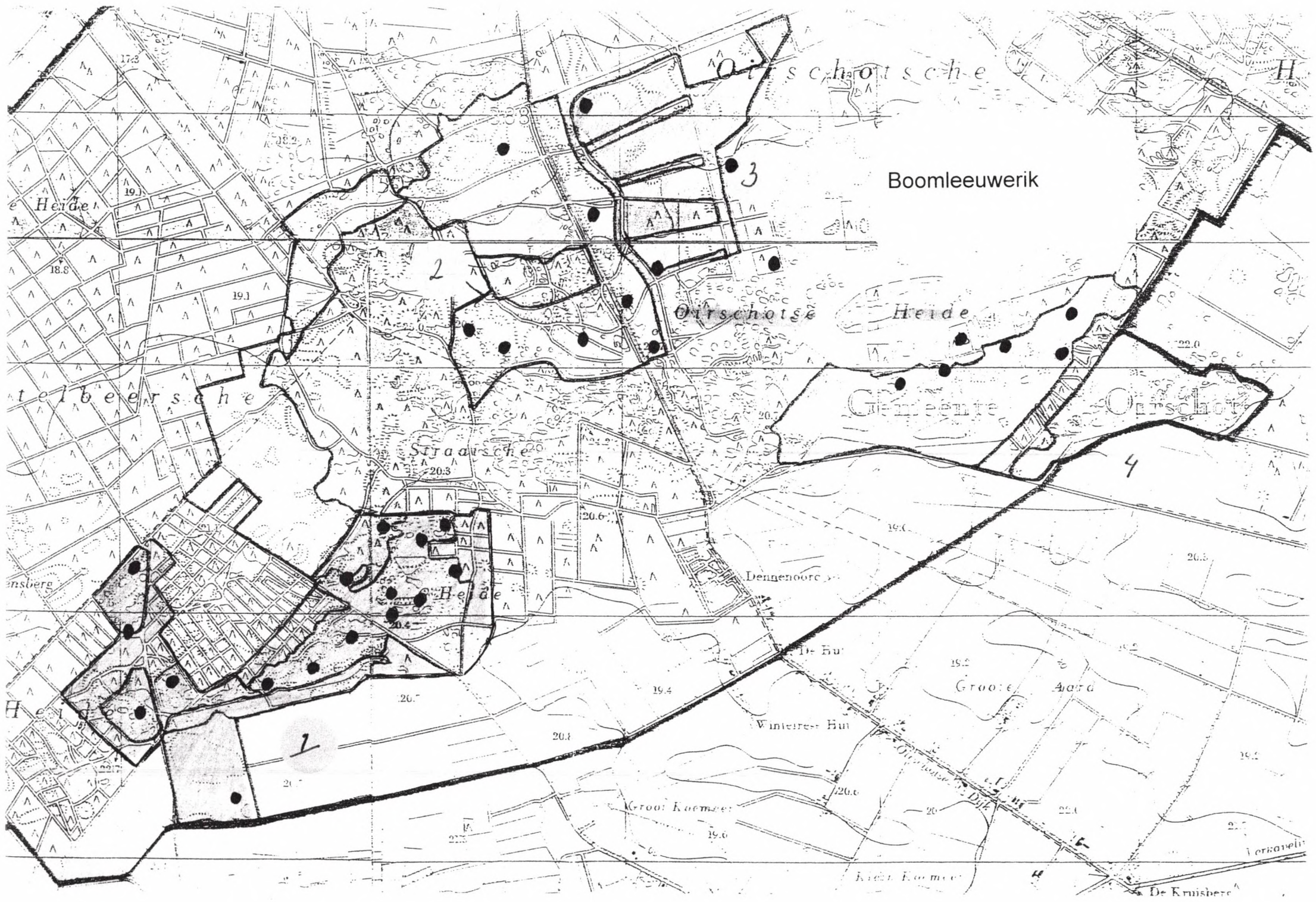
Resultaten per telgebied

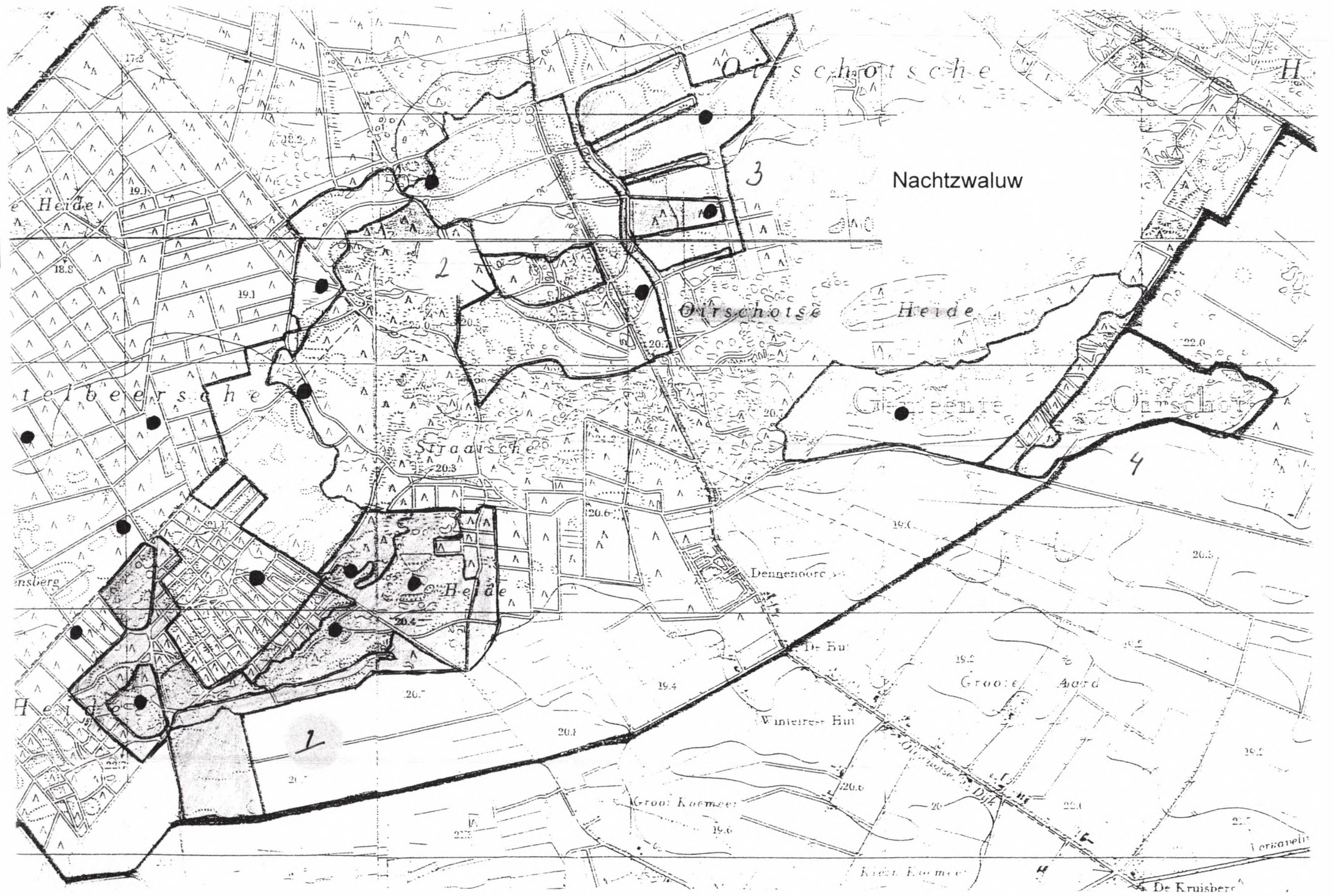
	Boomleeuwerik	Nachtzwaluw	Geelgors	Wulp	Grasmus	Witte kwikstaart	Holenduif	Rietgors	Patrijs	Roodborsttapuit	Boompieper	Zwarte specht
Gebied 1	16	2	6	2	1	1	4	1	1	1	24	1
Gebied 2	7	2								7	10	
Gebied 3	3		1		1					5	7	
Gebied 4	6		4	1 2	2	1			3	3 1	14	

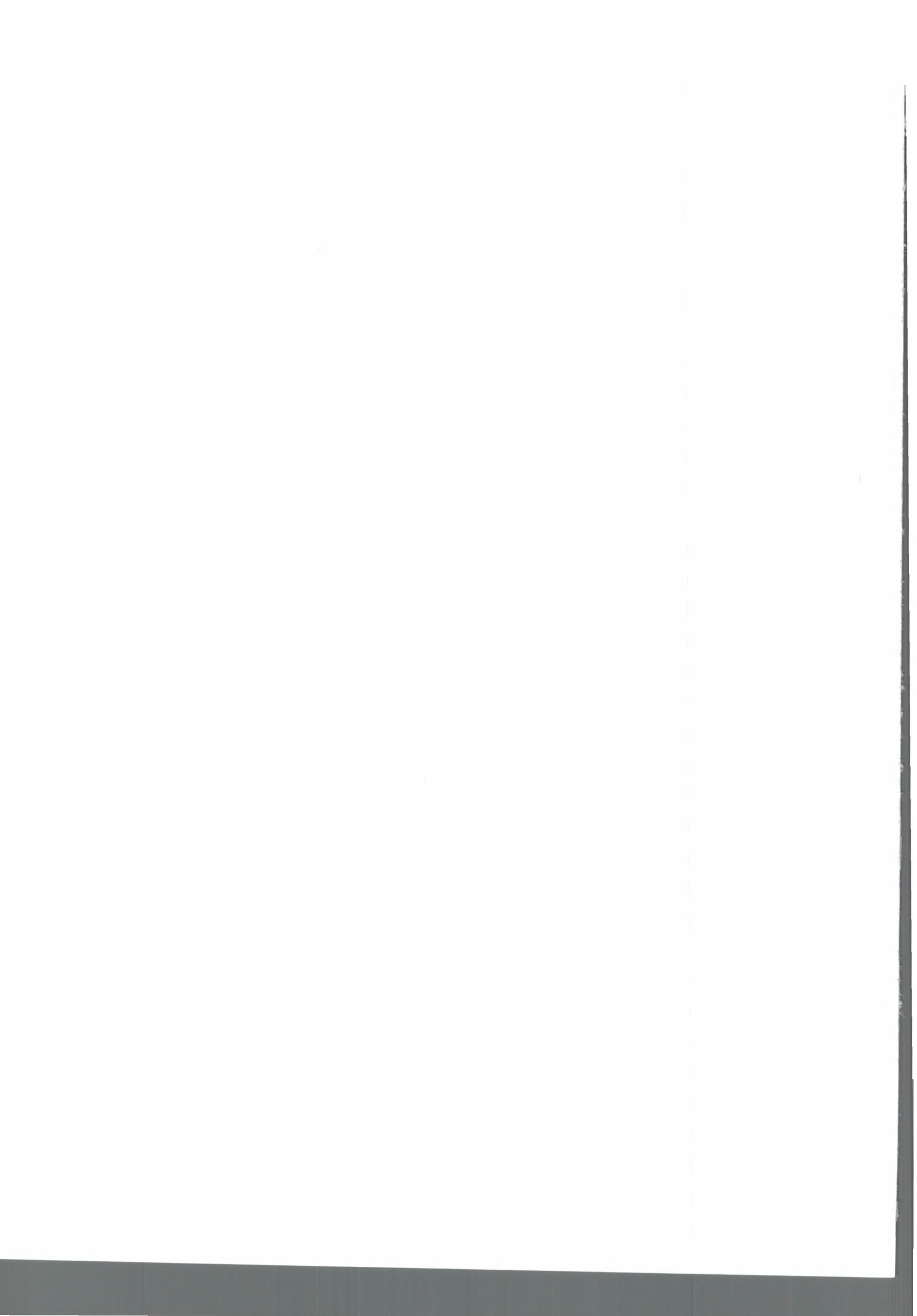

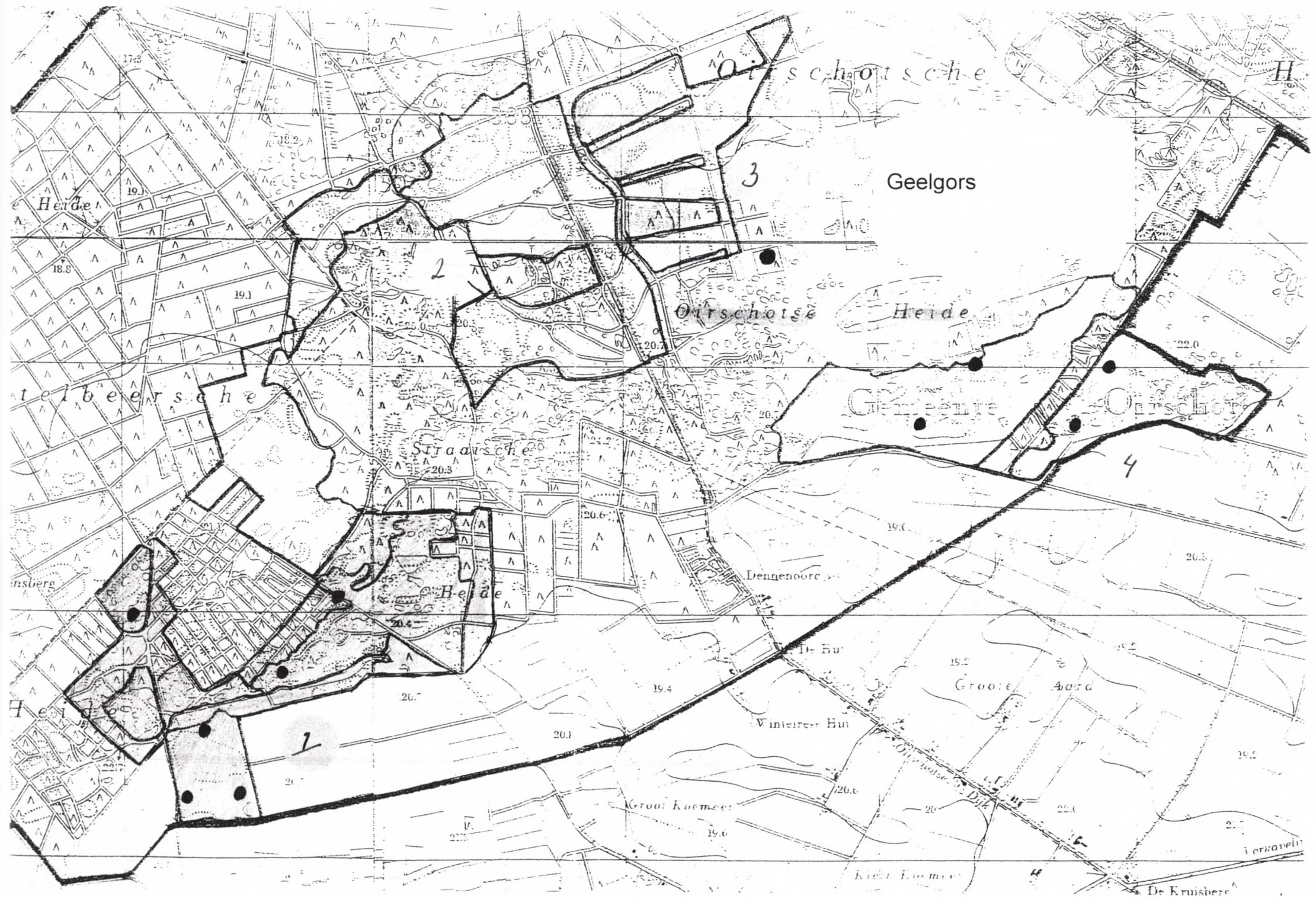
VOGELWERKGROEP MIDDEN BRABANT
NOVEMBER 1999

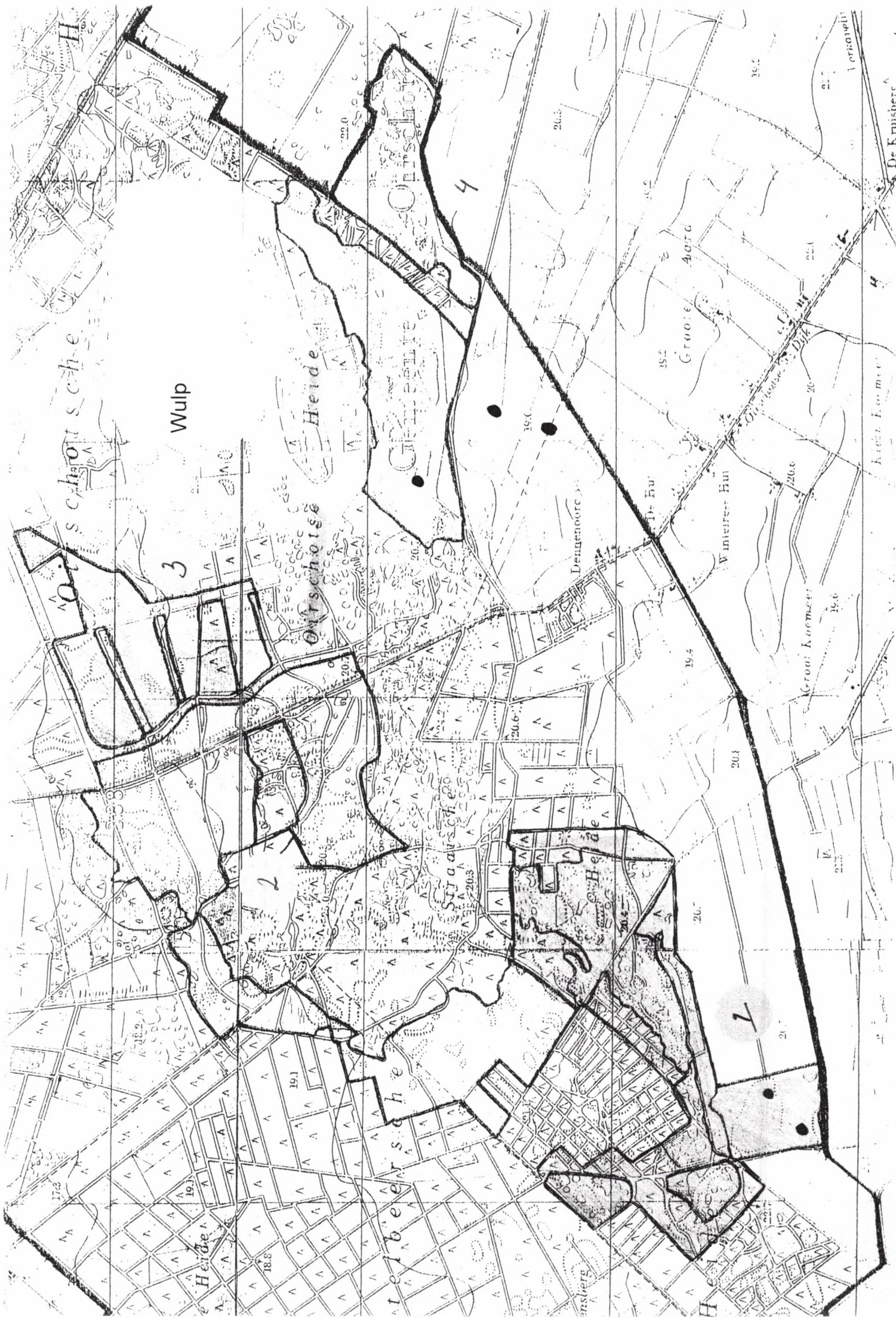

Ontschoise

Wulp

Heide

Ontschoise

Ontschoise

Dennenoore

De Eue

Wintere-Hu

Groot Koemmer

Groot Koemmer

De Kruisberg

Verrijdel

3

4

1

2

terbeersche

insberg

Heide

St. Janskerke

Heide

19.1

18.8

19.0

17.8

19.1

19.0

18.2

20.6

20.6

20.6

20.6

20.6

20.6

20.6

20.6

20.6

20.5

19.0

19.0

19.0

19.0

19.0

19.0

19.0

19.0

19.0

19.4

19.4

19.4

19.4

19.4

19.4

19.4

19.4

19.4

19.4

19.4

19.4

19.4

19.4

19.4

19.4

19.4

19.4

20.1

20.1

20.1

20.1

20.1

20.1

20.1

20.1

20.1

20.1

20.1

20.1

20.1

20.1

20.1

20.1

20.1

20.1

20.1

20.7

20.7

20.7

20.7

20.7

20.7

20.7

20.7

20.7

20.7

20.7

20.7

20.7

20.7

20.7

20.7

20.7

20.7

20.7

20.7

20.6

20.6

20.6

20.6

20.6

20.6

20.6

20.6

20.6

20.6

20.6

20.6

20.6

20.6

20.6

20.6

20.6

20.6

20.6

20.6

21.1

21.1

21.1

21.1

21.1

21.1

21.1

21.1

21.1

21.1

21.1

21.1

21.1

21.1

21.1

21.1

21.1

21.1

21.1

21.1

21.7

21.7

21.7

21.7

21.7

21.7

21.7

21.7

21.7

21.7

21.7

21.7

21.7

21.7

21.7

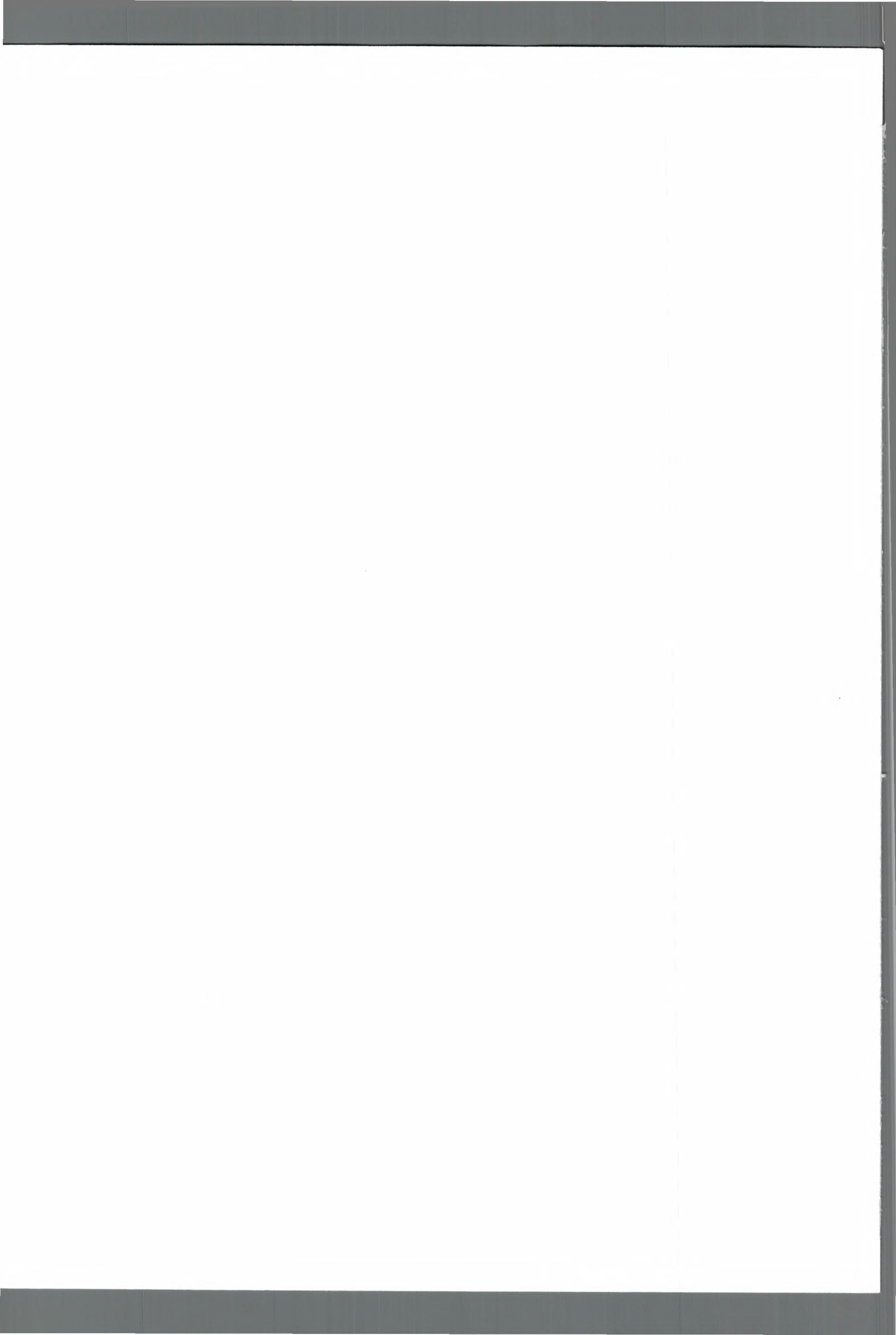
21.7

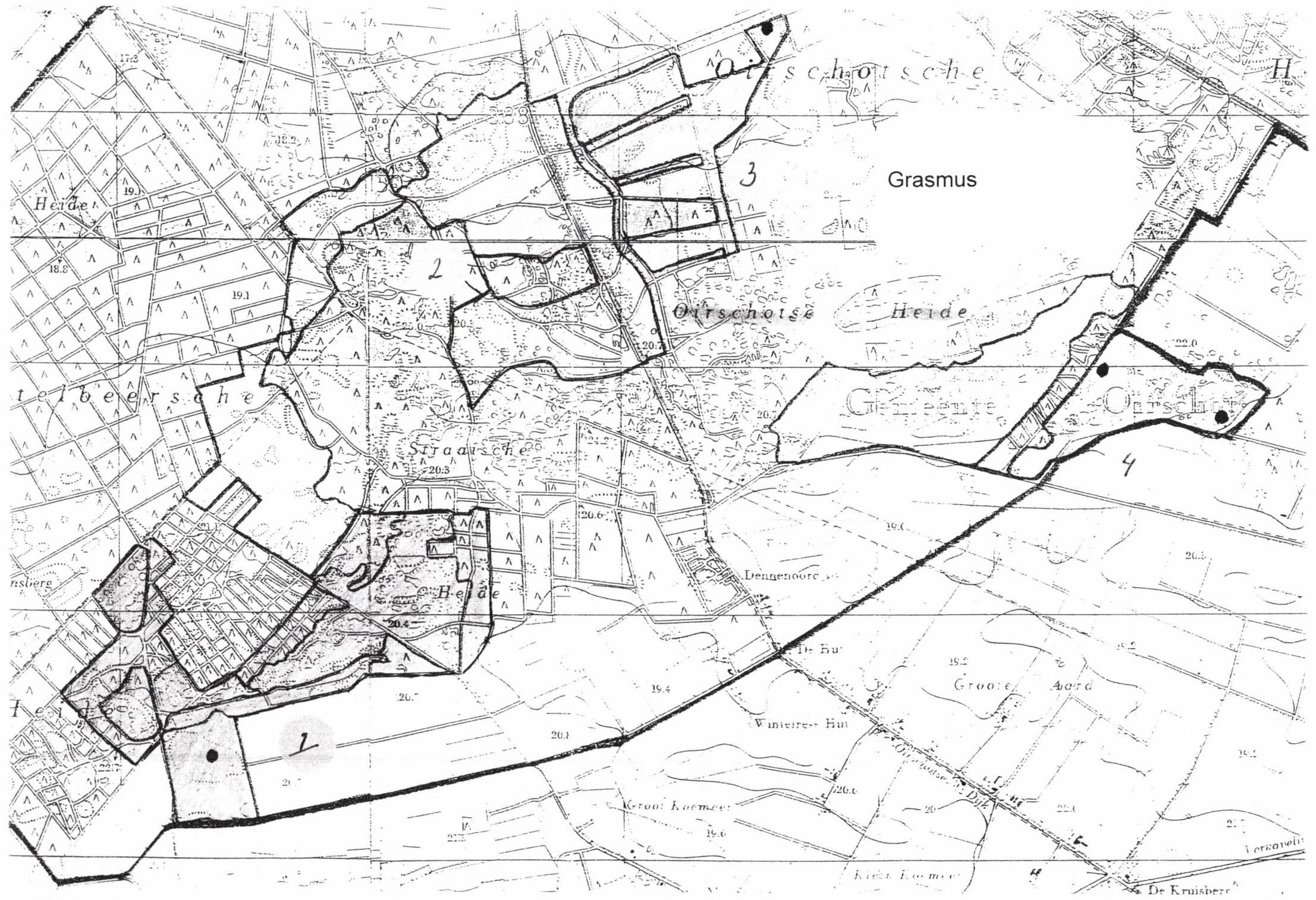
21.7

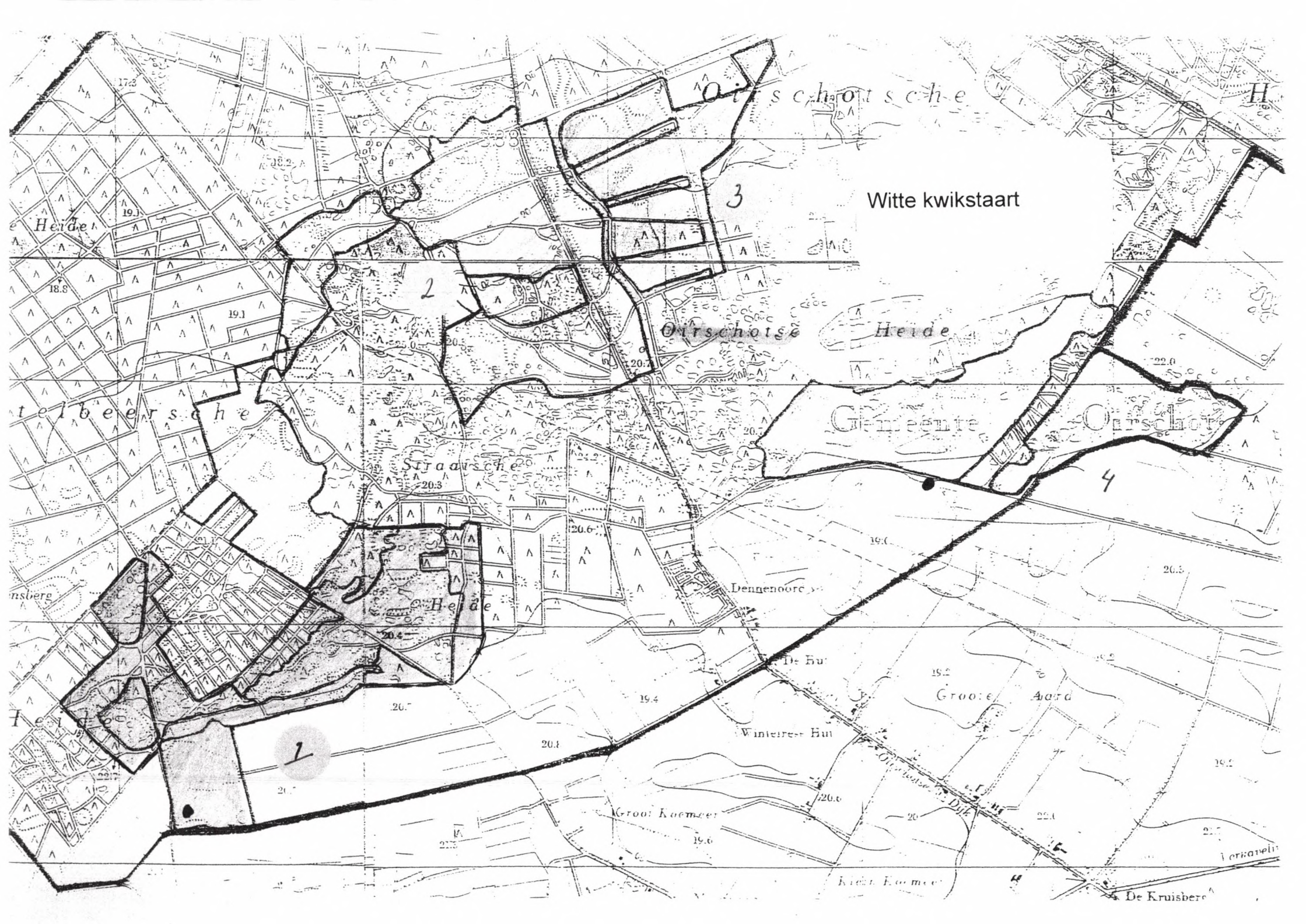
21.7

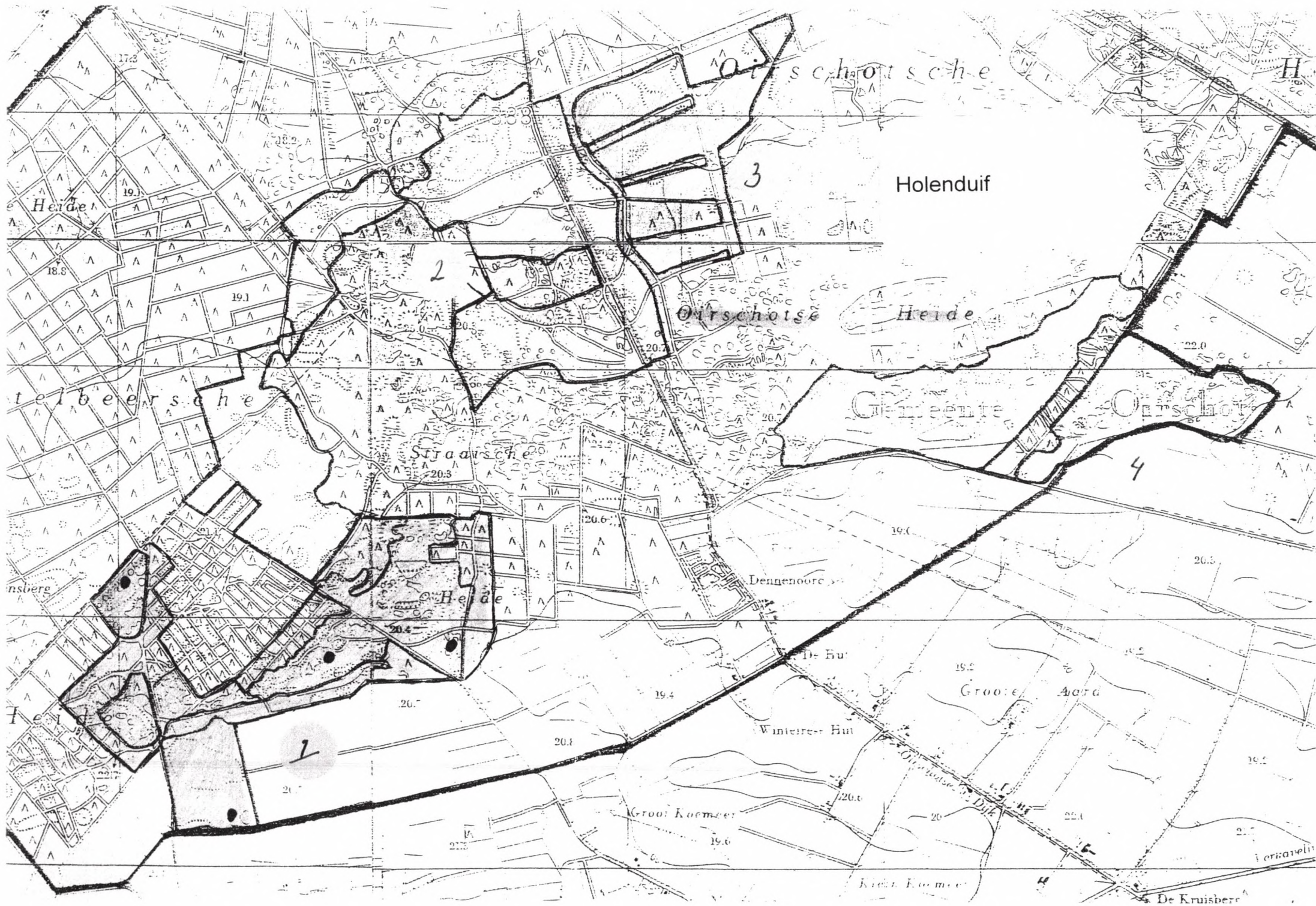
21.7

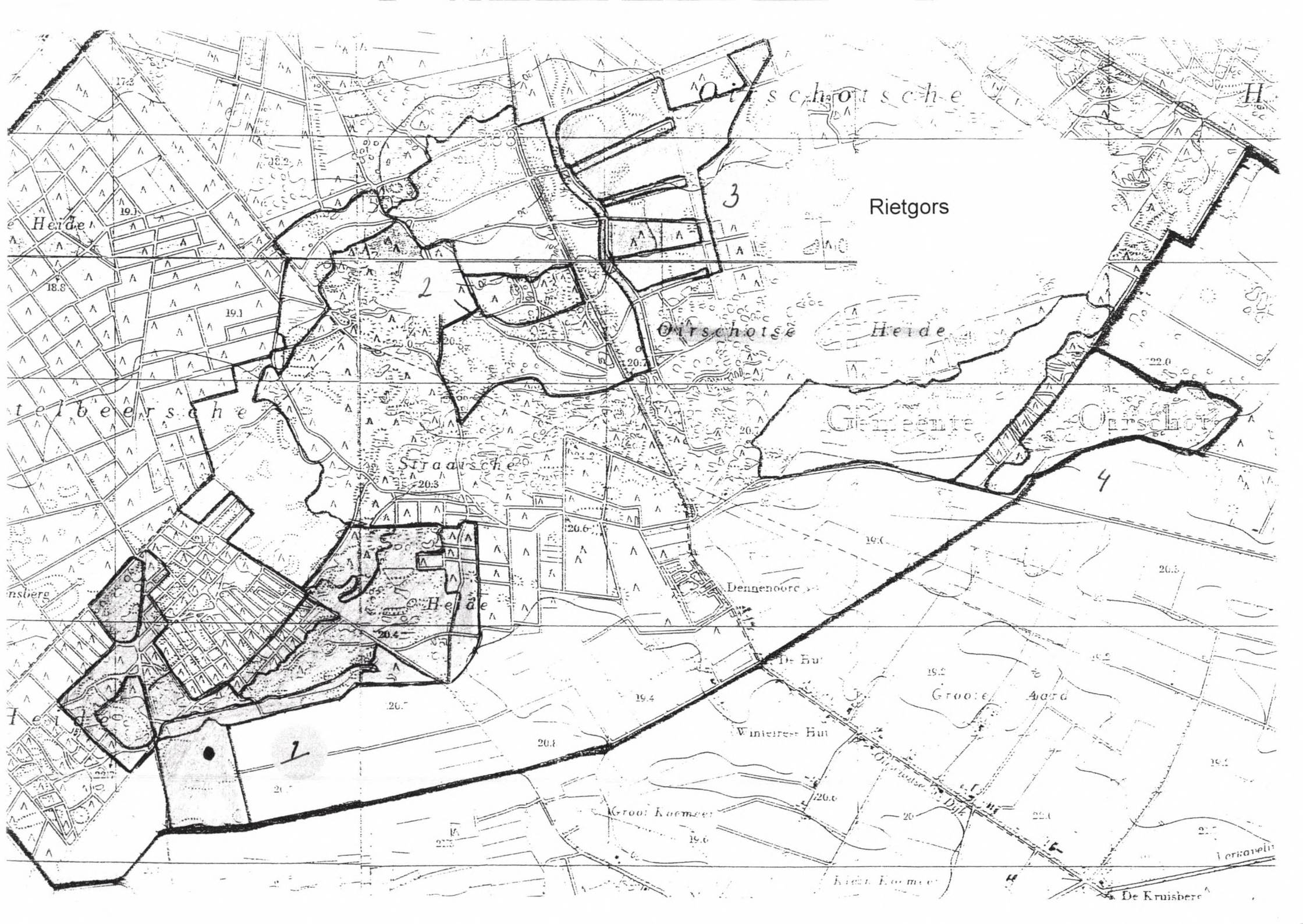
21.7

Oirschotsche

Rietgors

Oirschotsche

Heide

Groente

Oirschot

Straatsche

Heide

Dennenoord

De Hu

Wintere-hu

Groote Aard

Groot Kaemper

Klein Kaemper

De Kruisberg

Heide

nsberg

Teldoc

Oravelit

3

2

4

1

17.3

19.1

18.8

19.1

20.3

20.6

20.4

20.7

20.8

19.4

19.6

20.6

19.0

22.0

20.5

19.2

16.2

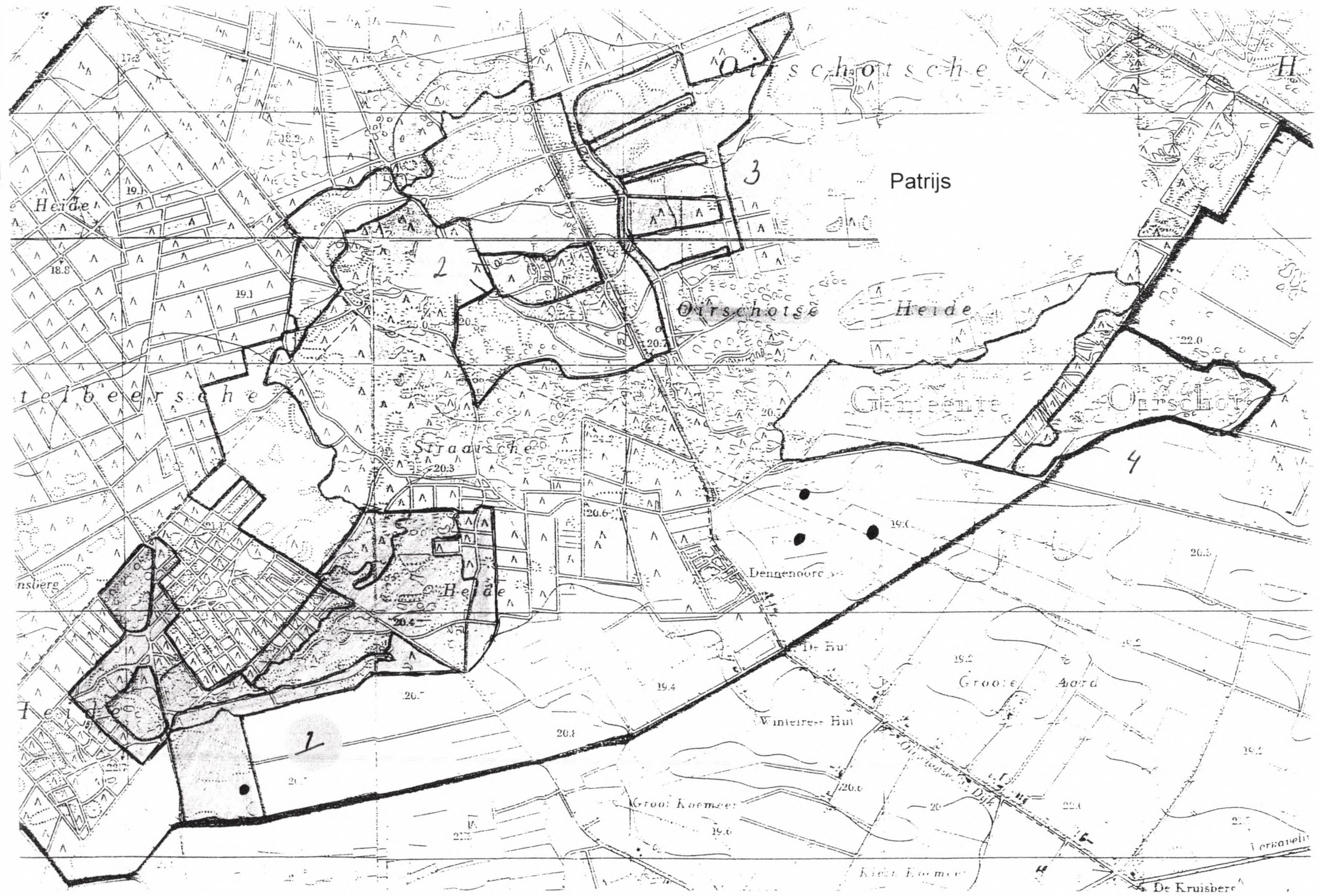
19.7

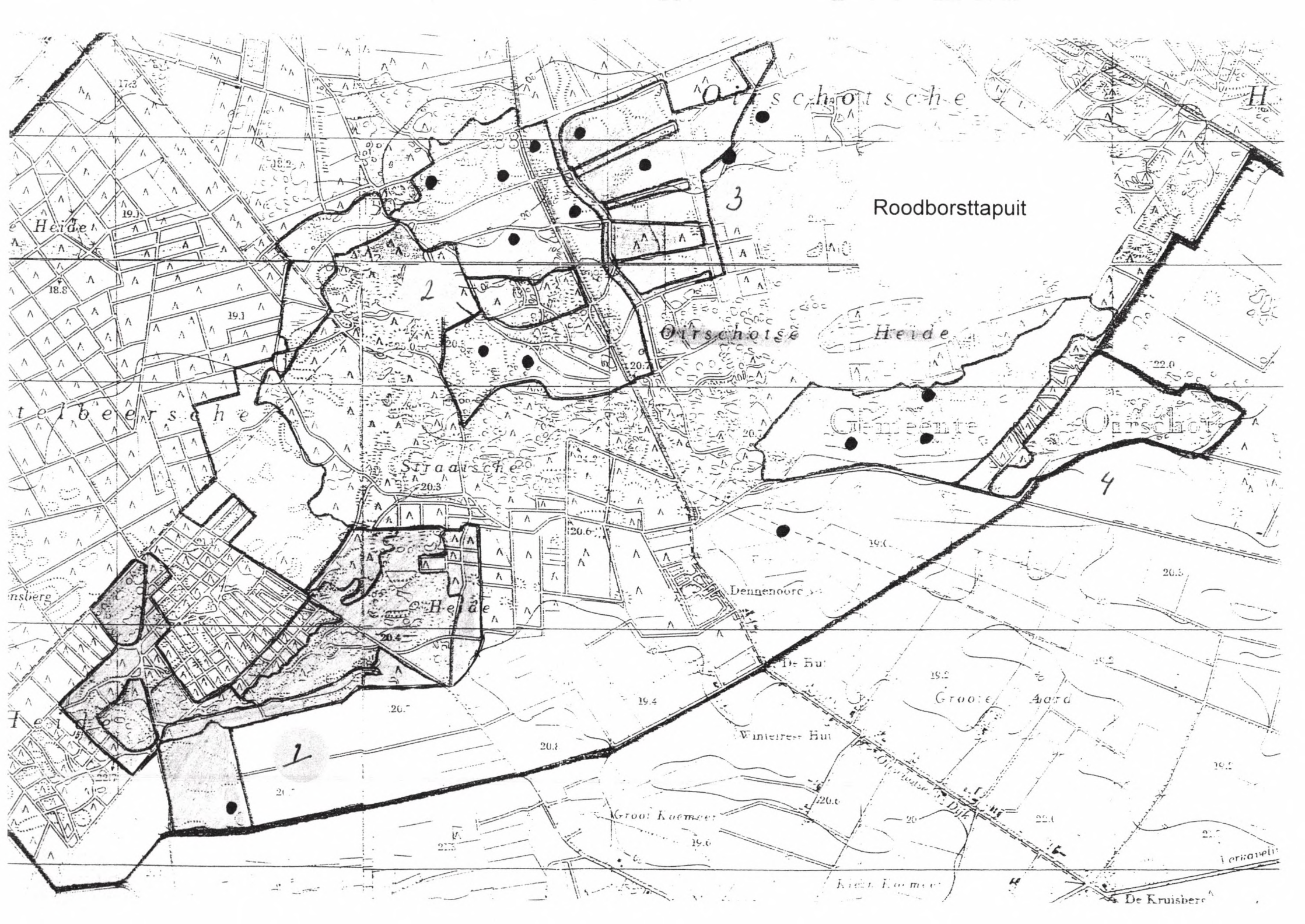
20

22.1

21.7

•

Oirschotsche

Roodborstapuit

Oirschotsche

Heide

Straatsche

Dennenoord

Groote Aard

Groot Koemmer

Klein Koemmer

De Kruisberg

1

3

2

4

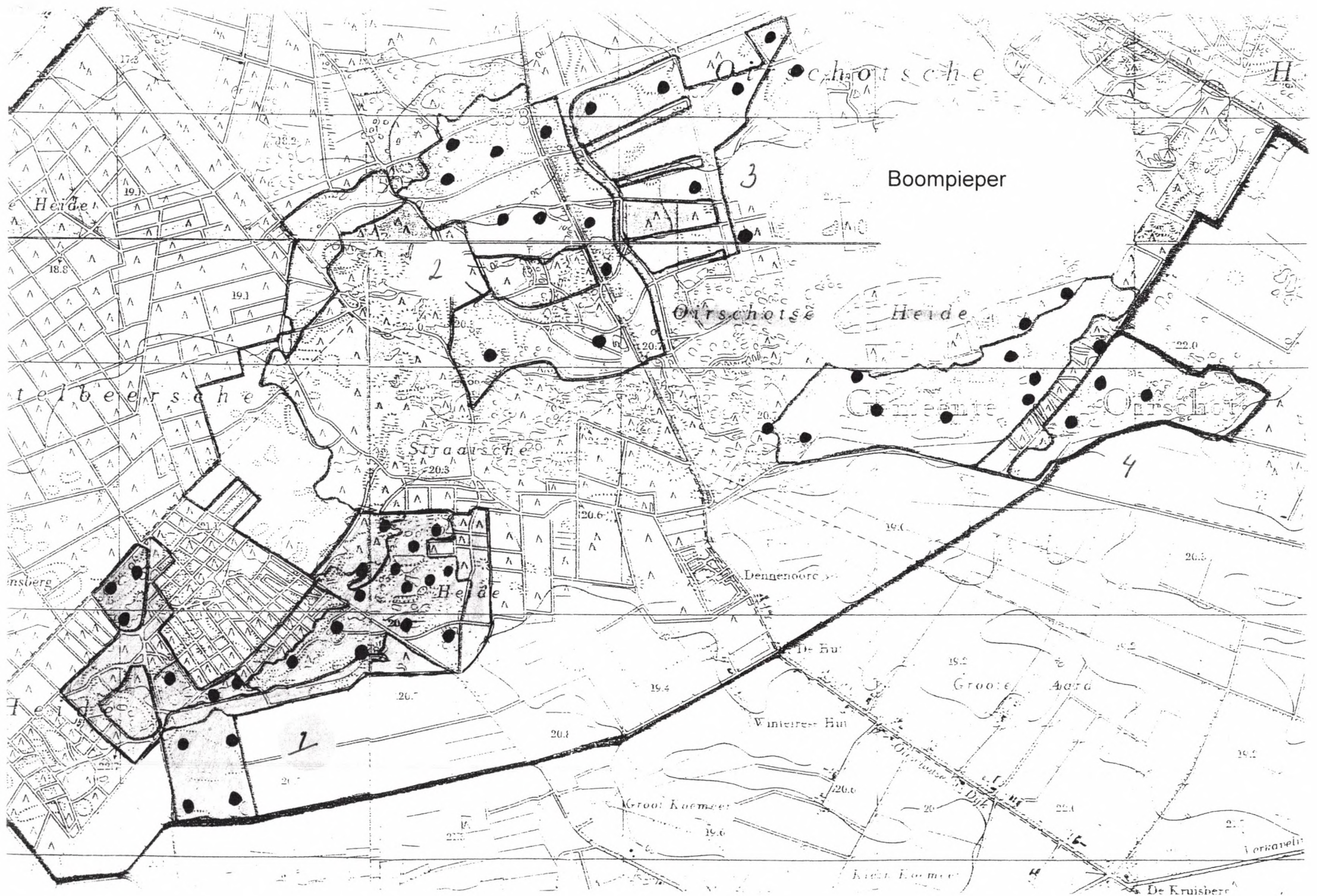
Heide

telbeersche

nsberg

Heide

Verianelt

Oirschotsche

Boompieper

Oirschotsche

Heide

Straarsche

Dennenoore

Groote Aard

Wintress-Hut

Groot Koemmer

Klein Koemmer

De Kruisberg

Herde

telbeersche

nsberg

Te...

3

2

1

4

19.1

19.1

20.3

20.7

20.6

20.7

20.1

19.4

20.6

19.6

19.2

19.2

19.2

20.1

20.7

20.0

20.3

20.7

17.2

18.2

18.8

19.1

20.3

20.6

19.0

20.0

20.3

19.2

20.1

20.7

17.2

18.2

18.8

19.1

20.3

20.6

19.0

20.0

20.3

19.2

20.1

20.7

17.2

18.2

18.8

19.1

20.3

20.6

19.0

20.0

20.3

19.2

20.1

20.7

17.2

18.2

18.8

19.1

20.3

20.6

19.0

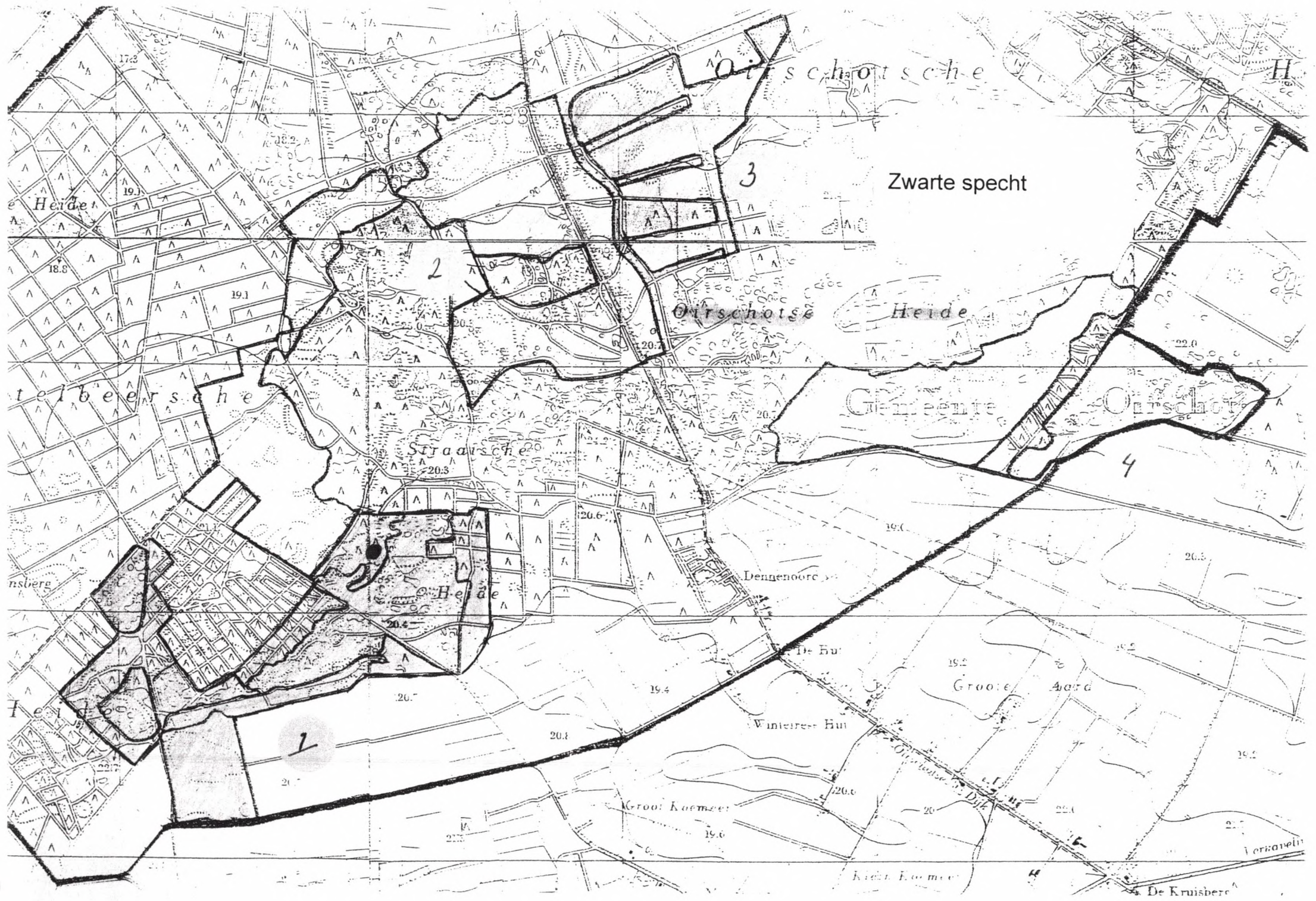
20.0

20.3

19.2

20.1

20.7

INVENTARISATIE OIRSCHOTSE HEIDE 1997

Inleiding en doelstelling van het project

Nu door de vergadering het besluit genomen is om tot een inventarisatie van de Oirschotse Heide over te gaan, vindt de Werkgroep Inventarisatieprojecten het hoog tijd voor een briefing van de verschillende personen die zich als coördinator beschikbaar hebben gesteld.

Voor een goed beeld van de betekenis van de inventarisatie als zodanig is een helder geformuleerde *doelstelling* onontbeerlijk. Met het oog op de toch wat minder grote inzetbaarheid van menskracht dan in eerdere instantie was begroot, hebben we het te inventariseren gebied tot een aantal kenmerkende open heidegebieden moeten beperken. Deze zijn op de kaart die als bijlage is toegevoegd als zodanig aangeduid. Deze gebieden zullen volgens de methode *BMP Bijzondere Soorten* voor een aantal met name genoemde kenmerkende soorten worden geïnventariseerd. De doelstelling voor deze deelgebieden kan als volgt worden geformuleerd:

Inzicht verschaffen in het voorkomen en de verspreiding van *een aantal* met name genoemde *karakteristieke*, alsmede *schaarse* en *zeldzame* broedvogelsoorten die in deze deelgebieden voorkomen gedurende het broedseizoen.

Het landbouwgebied dat de zuidrand van de Oirschotse Heide flankiert, krijgt een bijzondere behandeling (de methode volgens *BMP-algemene soorten* achten we voor dit gebied niet haalbaar). Aangezien de broedvogelintensiteit van dit gebied naar verwachting niet bijster groot en divers zal zijn, menen we dat we met een beperkt aantal bezoekerondes kunnen volstaan. We zullen voor dit gebied wel alle soorten tellen. De doelstelling voor dit gebied luidt dan ook als volgt:

Inzicht verschaffen in het voorkomen en de verspreiding van *alle* broedvogelsoorten die in dit deelgebied voorkomen gedurende het broedseizoen.

De aanleiding voor deze inventarisatie vormt het gegeven dat de Oirschotse Heide al decennia lang in een gestaag verval verkeert, terwijl lopende besprekingen over de status van delen van de Oirschotse Heide (met name met het oog op het gebruik door Defensie) naar onze mening niet gevoerd kunnen worden zonder *recente* gegevens over de ornithologische waarde daarvan.

Bovendien bieden de inventarisaties een goede gelegenheid voor de wat minder ingewijden onder de VWG-leden om hun veldkennis te vergroten. De overzichtelijkheid van de voornamelijk op een beperkt aantal soorten gerichte inventarisaties draagt bij tot dit educatieve aspect.

Last but not least moet de waarde voor SOVON Vogelonderzoek Nederland gemeld worden. Niet voor niets is ervoor gekozen om de inventarisaties te gieten in een kader die voor SOVON bruikbare gegevens oplevert.

Van eerder gedane onderzoeken, zoals "Avifauna van de Oirschotse Heide 1980" van VWG Midden-Brabant en het in 1991 verschenen onderzoek van J. van Diermen (namens Witteveen en Bos Raadgevende Ingenieurs BV; onderzoek in opdracht van het Ministerie van Defensie) kunnen een belangrijke historische achtergrond vormen waartegen de voorgenomen inventarisaties kunnen worden geprojecteerd.

Voor de uitvoering van de inventarisaties is van eminent belang dat iedere deelnemer goed weet waaraan hij of zij begint. Deelneming aan het project, vooral als coördinator, vereist een 'commitment' voor de duur van het gehele project. Dat betekent dat de betrokken coördinator zich verantwoordelijk voelt voor zijn gebied en zich ervoor inzet dat het bezoekschema voor dat gebied voor de gehele inventarisatietermijn adequaat wordt afgewerkt. Dat komt misschien over als een verplichting die afbreuk doet aan het plezier dat inventariseren toch vooral moet zijn; wij zijn ervan overtuigd dat het gestructureerd en volledig afwerken van het programma nu juist *bijdraagt* aan de voldoening die een inventarisatie kan bieden. Elk gegeven verkrijgt immers pas de gewenste betekenis tegen de achtergrond van een *volledig totaalbeeld*. Het zou toch uitgesproken onbevredigend zijn als individuele inspanningen teniet gedaan zouden worden doordat die 'totaalcontext', wegens teveel uitgevallen bezoeken, niet zou deugen. Vandaar ons gehamer op het alles-of-niets-karakter van de inventarisatie.

2. Methode in het algemeen

Voor de te volgen werkwijze leze men de pagina's 16 t/m 26 van *Sovon Handleiding: Broedvogels Inventariseren in Proefvlakken*. Een eenduidige notatie van de gegevens is belangrijk: de pagina's 22 en 23 geven hiervoor nuttige wenken. Het zou handig kunnen zijn om (zeker in het begin) een kopietje van deze veldnotaties in het veld mee te nemen.

Gebiedskaarten van een voldoende gedetailleerde schaal zullen aan de coördinatoren worden uitgereikt.

3. Soorten en methode per soort

De inventarisatie is afgestemd op het BSP-project Bijzondere Soorten. Van de lijst die door het Sovon is opgesteld is een selectie gemaakt naar de soorten die we op de heide mogen verwachten. Verder zijn 3 soorten, t.w. Holenduif, Witte kwikstaart en Rietgors voor deze inventarisatie, aan de lijst toegevoegd. Deze soorten komen zelden in hoge dichtheden op de heide voor maar kunnen wel typisch zijn een bepaald soort van heide.

In de onderstaande tabel zijn de te inventariseren soorten opgenomen met aangegeven van de geldige inventarisatieperiodes per soort. Met een **X** is aangegeven in welke periode in het seizoen, broedgedrag het best kan worden waargenomen.

afkort.	Soort	Maart				April				Mei				Juni			
Hol	Holenduif	X	X	X	X	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
GL	Grote lijster	X	X	X	X	X	X	X	---	---	---	---	---	---	---	---	---
GS	Groene specht	X	X	X	X	X	X	X	---	---	---	---	---	---	---	---	---
Pa	Patrijs	X	X	X	X	X	X	X	X	---	---	---	---	---	---	---	---
SU	Steenuil	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	---	---	---	---	---	---
KoH	Korhoen	---	X	X	X	X	X	X	X	X	X	---	---	---	---	---	---
BL	Boomleeuwerik	---	X	X	X	X	X	X	---	---	---	---	---	---	---	---	---
KL	Kuilleeuwerik	---	---	X	X	X	X	X	X	X	---	---	---	---	---	---	---
TV	Torenvalk	---	---	X	X	X	X	X	X	X	---	---	---	---	---	---	---
VL	Veldleeuwerik	---	---	---	X	X	X	X	X	---	---	---	---	---	---	---	---
RTa	Roodborsttapuit	---	---	---	---	X	X	X	X	X	---	---	---	---	---	---	---
G	Groenling	---	---	---	---	X	X	X	X	X	---	---	---	---	---	---	---
Wu	Wulp	---	---	---	---	X	X	X	X	X	X	---	---	---	---	---	---
WKw	Witte kwikstaart	---	---	---	---	X	X	X	X	X	X	X	X	---	---	---	---
Ki	Kievit	---	---	---	---	---	X	X	X	X	---	---	---	---	---	---	---
Kn	Kneu	---	---	---	---	---	---	X	X	X	X	X	---	---	---	---	---
RU	Ransuil	---	---	---	---	---	---	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
BP	Boompieper	---	---	---	---	---	---	---	X	X	X	X	---	---	---	---	---
DP	Duinpieper	---	---	---	---	---	---	---	X	X	X	X	---	---	---	---	---
GG	Geelgors	---	---	---	---	---	---	---	X	X	X	X	X	X	X	X	X
RG	Rietgors	---	---	---	---	---	---	---	X	X	X	X	X	X	X	X	X
GR	Gekr. Roodstaart	---	---	---	---	---	---	---	X	X	X	X	X	X	---	---	---
GP	Graspieper	---	---	---	---	---	---	---	X	X	X	X	X	X	X	---	---
SZ	Sprinkhaanzanger	---	---	---	---	---	---	---	X	X	X	X	X	X	---	---	---
Ta	Tapuit	---	---	---	---	---	---	---	X	X	X	X	X	X	X	X	X
BV	Boomvalk	---	---	---	---	---	---	---	X	X	X	X	---	---	---	---	---
ZoT	Zomertortel	---	---	---	---	---	---	---	---	X	X	X	X	X	X	---	---
GM	Grasmus	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	X	X	X	X	---	---
NZ	Nachtzwaluw	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	X	X	X	X	X
Kw	Kwartel	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	X	X	X	X

Gestreefd moet worden om 8 volwaardige bezoeken aan het gebied te brengen. Voor een aantal soorten dienen naast de vroege ochtendbezoeken nog avond/nachtbezoeken gebracht te worden.

Avondexcursies Patrijs/Kwartel/Nachtzwaluw/Ransuil

Patrijs/ Ransuil	4 april	20.00u - 23.00u
Kwartel	23 mei	21.00u - 23.00u
Nachtzwaluw/Kwartel/Ransuil	27 juni	22.00u - 24.00u
	4 juli	22.00u - 24.00u

4. Bezoekschema

In het volgende schema zijn data vastgelegd met inachtneming van de weekenden en de noodzaak om tussen twee bezoeken tenminste 10 dagen te plannen. Afwijking van dit schema is mogelijk mits rekening wordt gehouden met de genoemde 10 dagen tussentijd.

Maart	Maart	April	April	Mei	Mei	Mei/Juni	Juni								
8/9	22/23	15/16	29/30	5/6	19/20	12/13	26/27	3/4	17/18	10/11	24/25	31-5/1	15-16	7/8	21/22

Omkaderd zijn de voorkeursweekenden, tussen de omkaderde data zijn de uitwijkdata aangegeven.

5. Het agrarisch gebied Wintelreven, Houtven, Rouwven

De weekenden van 12/13 april en 3/4 mei worden gereserveerd voor een gezamenlijke telling in dit gebied. In principe kunnen de gezamenlijke tellingen na de vroege-ochtendbezoekrondes worden gehouden.

6. Evaluatie en planningscontrole

Het lijkt ons nuttig om regelmatig evaluaties te organiseren omtrent de voortgang van de inventarisatie. Gebleken onduidelijkheden over de te lopen route, overlappingsproblemen met andere deelgebieden behoren tot de zaken die daar aan de orde kunnen worden gesteld. Ook valt te denken aan de uitwisseling van nuttige wenken met betrekking tot de inventarisatie van een bepaalde vogelsoort.

Piet van den Hout
Victor Retel Helmrich

